

номічних важелів при їх встановленні. Розміри таких тарифів мають залежати від рівня виробничого травматизму на конкретному підприємстві. Мотивувати роботодавців до поліпшення умов праці можна було б, на нашу думку, шляхом звільнення від сплати страхових внесків підприємств, які повністю дотримуються всіх вимог з охорони праці та на яких відсутні випадки виробничого травматизму протягом певного періоду, наприклад протягом останніх п'яти років.

Найважливішим чинником підвищення обсягів надходжень страхових внесків до Фонду і зміцнення фінансового забезпечення страхування від нещасних випадків та професійних захворювань на виробництві має стати скорочення тіньового сектору економіки України.

Список використаної літератури

1. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 14.01.1998 № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – №23. – ст. 121 [із змінами та доповненнями]. – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>.

2. Нікіфоров П. Фінансові аспекти удосконалення соціального страхування від нещасних випадків на виробництві / П. Нікіфоров, А. Вольська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2008. – №106. – С. 9-11.

3. Залетов О.М. Страхування від нещасних випадків: Навчальний посібник. / О.М. Залетов, А.М. Соболев, О.В. Бондар – К.: Міжнародна агенція "BeeZoone", 2003 – 352 с.

4. Музикант С.П. Страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань / С.П. Музикант // Інформаційний вісник Одещини з охорони праці. – 2006. – № 1. – С. 2 – 9.

5. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 21 грудня 2000 року N 2272-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – №46-47. – ст. 403 [із змінами та доповненнями]. – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>

6. Слюсаренко К.В. Напрямки удосконалення організації та фінансування страхування від нещасних випадків на виробництві / К.В. Слюсаренко // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка-2011. – Спецвипуск 33. Частина 2. – С. 246-253.

7. Статистичні дані: аналіз страхових нещасних випадків та профзахворювань. – [Електронний ресурс] / Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/activity/stat>

8. Постанова Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України "Про затвердження порядку призначення, перерахування та проведення страхових виплат" від 27.04.2007 року №24 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 червня 2007 р. за N 715/13982 [із змінами та доповненнями]. – [Електронний ресурс] // Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0715-07>.

9. Відшкодування матеріальної шкоди: середньомісячна заробітна плата найманих працівників, зайнятих в економіці України. – [Електронний ресурс] / Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу: http://www.social.org.ua/activity/kompensac_activity

Надійшла до редколегії 15.12.13

О. Гаманкова, д-р екон. наук, проф.,
КНЭУ имени Валима Гетьмана, Киев,
С. Шимкив, асп.
КНУ имени Тараса Шевченка, Киев

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ НА ПРОИЗВОДСТВЕ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ В УКРАИНЕ

В статье определены основные тенденции развития социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний в Украине. Выявлены проблемы финансового обеспечения данного вида страхования.

Ключевые слова: социальное страхование; социальная защита; обязательное страхование от несчастных случаев; добровольное страхование от несчастных случаев; общеобязательное социальное страхование от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний.

O. Hamankova, Doctor of Science (Econ), Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv,
S. Shimkiv, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

TRENDS IN SOCIAL SECURITY AGAINST ACCIDENTS AT WORK AND PROFESSIONAL DISEASES IN UKRAINE

The article describes the main trends of formation and development of insurance against accidents. Defined position of the social insurance against accidents and professional diseases in the social protection system in Ukraine. Investigated the essence and content of social insurance against accidents.

Keywords: social insurance; social security; compulsory accident insurance; voluntary accident insurance; social insurance against industrial accidents and professional diseases.

УДК 347.764:368:347.77
JEL O31, G22

О. Жилінська, канд. екон. наук, доц.,
А. Вікулова, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТРАХУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасну практику страхування інтелектуальної власності у розвинених країнах світу, визначено особливості розкриття терміну "страхування" нормативно-правовими актами України, показано взаємозв'язок майнового інтересу, ризик-менеджменту та страхування. Розкрито систему економічних взаємовідносин, пов'язаних зі створенням, використанням та охороною об'єктів права інтелектуальної власності та ризиками унаслідок їх використання. З'ясовано основні проблеми запровадження механізму страхування інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: страхування; об'єкти права інтелектуальної власності; майновий інтерес; страхування інтелектуальної власності, ризик-менеджмент.

Постановка проблеми. Проблема активізації інноваційної діяльності та посилення інноваційної спрямованості української економіки актуалізує нові завдання та висуває нові вимоги до управління результатами інтелектуальної діяльності. Все більшого значення у

розвиненій ринковій економіці набувають нематеріальні активи. Сучасні тенденції свідчать, що вже до 50-х рр. XXI ст. світовими лідерами стануть держави, які мають у своєму розпорядженні наукоємні технології. Лідерські позиції у конкурентній боротьбі отримують ті

суб'єкти господарювання, які комерціалізують об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ) або здійснюють їх уречевлення у наукоємній продукції. Відтак розбудова інноваційноорієнтованої економіки неможлива без вирішення питань функціонування ринку інтелектуальної власності як невід'ємної складової національної економіки. Значною перепорою на шляху активізації інноваційного розвитку є недостатній захист інтелектуальної власності, адже порушення або втрата прав на інтелектуальну власність для компаній – це не лише втрата репутації, довіри до їх продукту, а й втрата значних фінансових ресурсів. За умов жорсткої конкурентної боротьби на усіх ринках товарів і послуг украї важливим стає саме захист витворів новаторства, відтак актуалізуються питання страхового захисту інтересів економічних суб'єктів, які беруть участь у створенні, освоєнні і поширенні ОПІВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єкти права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток підприємницької діяльності завжди в центрі уваги науковців. Серед зарубіжних дослідників, які визначили теоретико-методологічні засади інтелектуальної власності можна виділити: М. Портера, П. Самуельсона, Й. Шумпетера, М. Кондратьєва, Б. Леонтьєва та ін. Сучасні тенденції формування ефективної інноваційної моделі економічного розвитку в контексті інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції відображені в дослідженнях вітчизняних науковців: Ю. М. Бажала, В. Д. Базилевича, В. М. Гейця, М. І. Крупки, П.Г. Перерви, В. П. Семиноженка, та ін. Серед авторів, що займаються питаннями управління об'єктами інтелектуальної власності, необхідно виділити П. М. Цибульова, В. П. Чеботарьова, В. Г. Зінова, В. Л. Осецького, М. В. Вачевського, В. О. Потєхину. Особливості формування та розвитку ринку страхових послуг в Україні є предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених, серед яких провідне місце займають публікації В. Базилевича, Р. Пікус, О. Барановського, О. Вовчак, Л. Горбач, Н. Машиної, М. Мниха, О. Філонюка й ін. Окремі аспекти, що стосуються теоретичних основ страхування інтелектуальної власності, досліджені в роботах таких зарубіжних вчених як: О.А.Циганова, І.П. Хомінич, S. Betterley, Richard, Wranglin R.C.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Враховуючи те, що страхування інтелектуальної власності є новим видом страхування в Україні, наукові дослідження з визначеної проблематики є поодинокими. Однак, зростаючі темпи розвитку глобальних ринків ОПІВ та наукоємної продукції, вважаємо припустити, що у найближчій перспективі зазначена страхова послуга знайде відповідний попит серед українських товаровиробників.

Мета статті. Проаналізувати сучасну практику страхування інтелектуальної власності у розвинених країнах світу. Визначити особливості тлумачення терміну "страхування" нормативно-правовими актами України, показати взаємозв'язок майнового інтересу, ризик-менеджменту та страхування. Розкрити систему економічних

взаємовідносин, пов'язаних зі створенням, використанням та охороною ОПІВ та супроводжуваними ризиками, що обумовлені їх використанням. З'ясувати основні проблеми запровадження механізму страхування інтелектуальної власності в Україні. Визначити основні показники діяльності страхових організацій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку інноваційної продукції постають нові вимоги щодо захисту видатних винаходів на всіх етапах процесу створення нової високотехнологічної продукції. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) визначає інтелектуальну власність як витвори людського розуму: винаходи; літературні та художні твори; символіку; назви і зображення, що використовуються у комерційних цілях. З правової точки зору, інтелектуальна власність (ІВ) охороняється патентами, авторським правом і товарними знаками, що дозволяє людям домагатися визнання або отримати фінансову вигоду з того, що вони винайшли або створили. Встановлюючи правильний баланс між інтересами новаторів і більш широкою публікою, система ІВ сприяє створенню умов для процвітання, творчості та інновацій, адже саме інновації є життєво важливими для виживання і успішного розвитку не лише окремої людини, а держави загалом. Економічне зростання розвинених держав значною мірою базується на локомотиві інноваційного розвитку, про що свідчить досвід понад 20 держав з найвищими показниками інноваційної активності (США, Японія, Німеччина, Республіка Корея, Фінляндія та інші). Частка ж України не досягає і 0,3% світового ринку інновацій, в той час, як, наприклад, частка США складає 39%, Японії 30%, Німеччини – 16 % [1].

Ефективна економіка, яка базується на використанні накопиченої інформації та знаннях, висуває особливі вимоги до зберігання активів, які складають її основу. Економічне зростання на сучасному етапі значною мірою забезпечує систематична інноваційна діяльність – джерело та головний споживач інтелектуальної власності. У підсумку, ринкова вартість підприємства в багатьох випадках не визначається лише вартістю його основних засобів, значною мірою на неї впливають нематеріальні активи. Зокрема це права на: винаходи, промислові зразки, корисні моделі, селекційні досягнення; засвідчені патенти; товарні знаки і знаки обслуговування, засвідчені свідоцтвом; "ноу-хау"; об'єкти авторського права і суміжних прав. У ринковій вартості підприємства можуть бути враховані ліцензійні угоди на використання ОПІВ.

Страхування є одним із найважливіших елементів системи економічних взаємовідносин – досить специфічна фінансова послуга, притаманна, головним чином, розвиненим країнам. Сутність цієї послуги у наданні страховою компанією за обумовлену договором страхування плату (страхову премію) фінансового захисту суб'єктам господарювання і громадянам при настанні страхового випадку в результаті виникнення конкретного застрахованого ризику або переліку ризиків. У таблиці 1 узагальнено тлумачення терміну "страхування" законодавством України.

Таблиця 1. Тлумачення терміну "страхування" нормативно-правовими актами України*

Нормативно-правовий акт	Визначення
Ст. 1. Закон України Про страхування від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР [2]	<i>Страхування</i> – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.
Ст. 352. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [3]	<i>Страхування</i> – це діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів. Страхування може здійснюватися на основі договору між страхувальником і страховиком (добровільне страхування) або на основі закону (обов'язкове страхування).

Закінчення табл. 1

Нормативно-правовий акт	Визначення
Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України Про затвердження Тимчасової методики визначення очікуваних збитків від забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів від 15 травня 2001 р. №181 [4]	<i>Страховання</i> – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).
Правила добровільного страхування транспортних засобів від 25 березня 1997 р. № 19-1 [5]	<i>Страховання</i> – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами чи юридичними особами страхових премій (страхових платежів).
Класифікація інституційних секторів економіки України від 18 квітня 2005 р. № 96 [6]	<i>Страховання</i> – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів (24, ст. 1).

*Джерело: Складено авторами на основі [2; 3; 4; 5; 6].

Отже, всі нормативно-правові акти України визначають предметом страхування саме майнові інтереси. Однак, у ЗУ "Про страхування" не визначено термін "майновий інтерес". Водночас, законодавство вказує, що майнові інтереси пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю і пенсійним забезпеченням (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страховальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності). Отже, це інтерес щодо матеріальних і нематеріальних благ, відповідно, і страховий захист поширюється на інтереси, пов'язані з цими благами. Для функціонування і подальшого розвитку суб'єктів ринку, в тому числі ринку ОПІВ, потрібна спеціальна система перерозподілу ризику, що дозволяє забезпечити незалежність підприємства, галузі, товар-

ного ринку, національної економіки загалом від будь-яких несприятливих подій, що мають ризикову природу.

Фізичні та юридичні особи зацікавлені в існуванні джерел компенсації понесеного збитку, тобто проявляють конкретні страхові інтереси і потребу у суб'єктів економічних взаємовідносин до укладання угоди страхування з організаціями, що спеціалізуються в наданні такого роду послуг – зі страховими компаніями чи створеними страховальниками товариствами взаємного страхування. В осіб, які передбачають отримати страховий захист – страховальників, повинен бути майновий інтерес відносно закріпленого в договорі страхування об'єкта страхування. Як показано на рис. 1, майнові інтереси, ризик-менеджмент і страхування – це єдина трикомпонентна взаємопов'язана система. Відтак, лише в комплексному злагодженому системному підході цих трьох основних компонентів буде забезпечена повноцінна роль страхування в ринковій економіці.

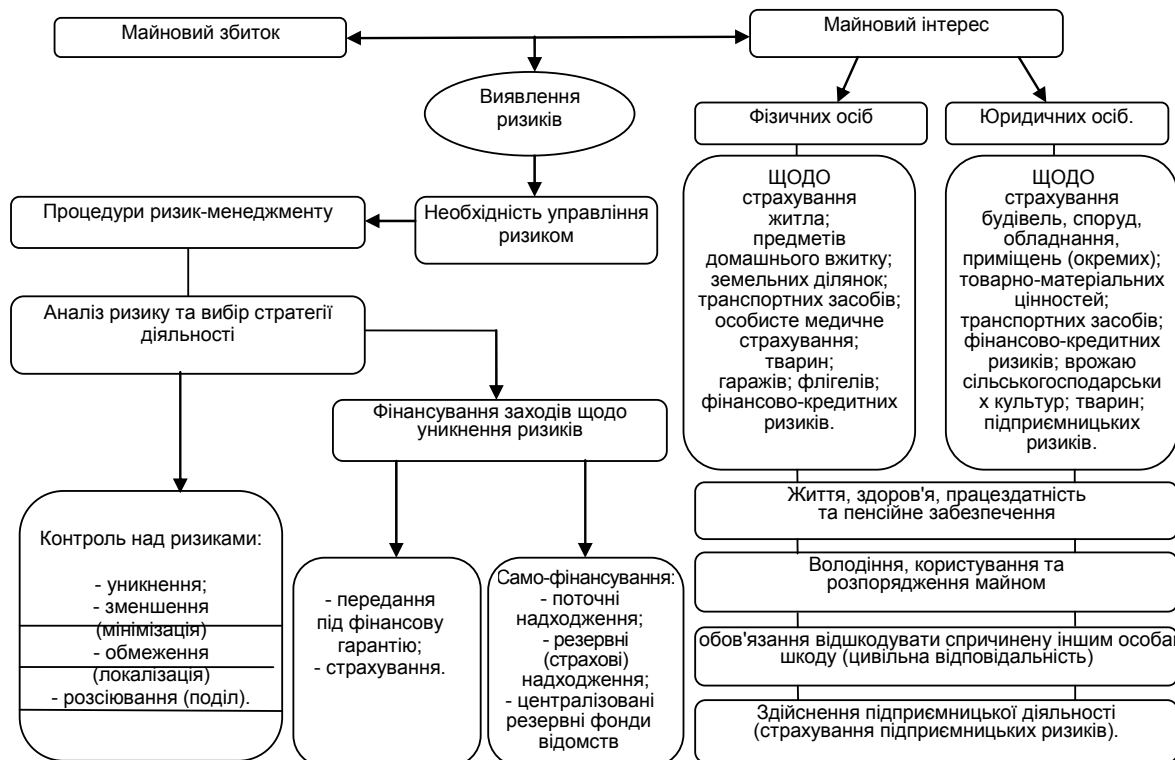

Рис. 1. Майнові інтереси, ризик-менеджмент та страхування*

*Джерело: Розроблено авторами на основі [7; 8; 9].

Окрім підприємницьких ризиків, що притаманні будь-якому інвестиційному проекту, інноваційне підприємство схильне до декількох типів ризиків, які безпосередньо пов'язані з використанням ОПІВ, а також з їх ринковим обігом (рис. 2). Наприклад, при проведенні процедури патентування у Патентному відомстві (нині – це Державне підприємство Український інститут промислової власності, що є структурним підрозділом Державної служби інтелектуальної власності) можливі ризики розголошення, що стали відомі під час експертизи конфіденційних відомостей працівниками Патентного відомства і сторонніми експертами, яких періодично запрошують для спеціальної експертизи винаходів та інших об'єктів промислової власності. В цьому випадку доцільним є застрахувати відповідальність цих залучених експертів і відповідність Патентного відомства за випадки ненавмисного розголошення конфіденційних відомостей, що стали відомі під час експертизи.

Винахідник під час процедури патентування або згодом може сам понести збиток, пов'язаний з неякісною підготовкою документів, що подаються до Патентного відомства. Збиток може виражатися як у відмові у видачі охоронних документів, так і у ненавмисному зайвому розголошенні конфіденційних відомостей, напри-

клад, при описі сутності винаходу, яким можуть скористатися конкуренти. Використання послуг патентних повірених переносить ризик на їх сторону, що може і повинно спонукати їх страхувати професійну відповідальність. У результаті невірної оформлення заявочних документів (при написанні формули винаходу) можуть бути звужені права власників ОПІВ, що охороняються законом, це також може дати шанс конкурентам налагодити виробничий процес з фактичним використанням чужих ОПІВ без порушення законів. У такому випадку конкуренти шляхом отримання додаткових патентів, які уточнюють і доповнюють винаходи, можуть заблокувати основні патенти. Це автоматично спричинить або призупинення виробництва, або укладання ліцензійної угоди, якої могло б і не бути при правильному оформленні документів. Специфічні ризики мають місце на всіх етапах створення і використання ОПІВ. Це можуть бути ризики, пов'язані з придбанням та охороною ОПІВ, ризики, притаманні винахідницькому процесу, – ризик відмови у видачі патенту і невіплата авторської винагороди, ризики професійної відповідальності працівників, пов'язаних за родом займаної посади зі створенням, патентуванням і використанням ОПІВ, та багато інших, що показано на рис 2.

Рис. 2. Майнові інтереси, пов'язані зі створенням, використанням та обігом ОПІВ*

* Джерело: Розроблено авторами.

На рис. 3 схематизовано економічні взаємовідносини, пов'язані зі створенням, використанням і охороною об'єктів ОПІВ та можливими ризиками, які виникають при використанні ОПІВ. Як бачимо, автори ОПІВ, патентовласники, правонаступники та патентні повірені передають ОПІВ інноваційному підприємству, яке вже в свою чергу (на свій власний розсуд) може або застрахувати винахід на ринку страхових послуг, сплативши страхові внески, або ж одразу відправити інноваційну продукцію на ринок товарів та послуг, стикнувшись не лише з легальними конкурентами, а й з виробниками контрафактної продукції. В господарській діяльності підприємство може випадково і ненавмисно порушити права на ІВ третіх осіб, щиро вважаючи себе за результатами проведення патентних досліджень вправі використовувати будь-які винаходи або інші ОПІВ, що може

поставити під загрозу власне існування самої компанії. Так, наприклад, у 2002 р. американський суд зобов'язав корпорацію Sony виплатити 90,7 млн. дол. США фірмі-розробнику ігрового обладнання Immersion. Японська компанія нелегально використовувала у своїх ігрових приставках PlayStation запатентовані Immersion технології. Сума, яку повинна виплатити Sony, втричі перевищувала середньорічну виручку Immersion [10]. Нині патентні війни займають світові масштаби та оперують мільярдами дол. США. Так, у березні 2013 р. Федеральний суд у Сан-Хосе, Каліфорнія США, присудив корпорації Samsung до виплати 1,05 млрд. дол. США за незаконне використання її патентів на програмне забезпечення і дизайн смартфонів [11].

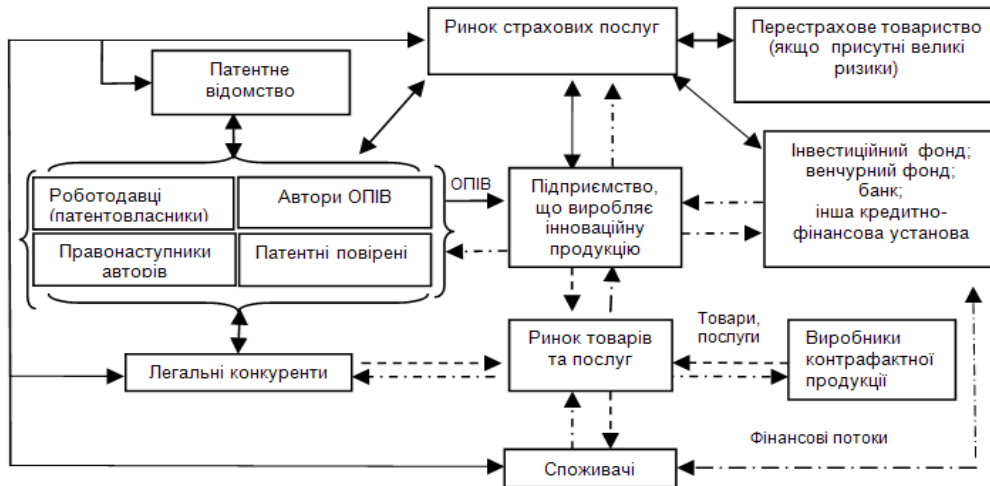

Рис. 3. Система економічних взаємовідносин щодо створення, використання й охорони ОПІВ та супроводжуваними ризиками, що обумовлені використанням ОПІВ*

*Джерело: Розроблено авторами.

Окрім виплати компенсаційної суми, ще й сама патентна тяганина несе за собою значні витрати і припускає певний ступінь ризику, як для патентовласника, якого можуть позбавити патентних прав, так і для відповідача, бізнес якого може переслідуватись, в разі, якщо його відповідальність буде доведена. У своїй статті "Cost and duration of patent litigation" Річард Д. Марджинао зазначає, що в середньому патентна суперечка в суді триває близько двох років і коштує близько 3 млн. дол.

США. Апеляція може збільшити цю суму ще на 2 млн. дол. США і подовжити зазначений строк ще на один рік для винесення остаточної ухвали суду [12].

Перед розглядом можливих варіантів страхування судових патентних позовів важливо оцінити кількісно витрати на патентні спори та розміри відповідних компенсацій. Тривалість процедури і витрати істотно відрізняються між державами, кількість чинних патентів та вартість судових витрат і компенсацій відображено у табл. 2.

Таблиця 2. Чинні патенти та судові витрати і компенсація за збитки в європейських країнах*

Країна	Кількість чинних патентів	Загальна вартість судового процесу (тис. €)	Вартість судового процесу за один чинний патент (€)	Загальна сума компенсації за збитки (тис. €)	Компенсація за збитки на один чинний патент (€)	Судові витрати, в т.ч. компенсація за збитки на один чинний патент (€)
Австрія	83 636	284	3,40	30	0,36	3,75
Бельгія	84 621	1 675	19,79	...	...	19,79
Велика Британія	257 600	56 950	221,08	4 860	18,87	239,95
Греція	27 963	190	6,79	40	1,43	6,39
Данія	45 067	4 370	96,97	...	...	...
Іспанія	97 146	2 360	24,29	650	6,69	30,98
Нідерланди	121 337	7 815	64,41	100	0,82	65,23
Німеччина	307 488	224 500	730,11	3 500	11,38	741,49
Польща	12 457	460	36,93	...	...	36,93
Угорщина	9 513	61	6,39	...	...	6,39
Фінляндія	36 064	2 940	81,52	62	1,72	83,24
Франція	252 798	2 520	9,97	1 660	6,57	16,53
Чехія	9 807	189	19,27	...	...	19,27
Швеція	82 125	2 080	25,33	102	1,24	26,57
ВСЬОГО	1 427 622	306 394	214,62	11 004	7,71	222,33

*Джерело: Складено авторами на основі [13];... – дані не доступні.

Страхові експерти дійшли висновку, що необхідна така схема страхування, яка б охоплювала переважно більшість патентів. Були розглянуті широкі альтернативи:

1) прийняття статусу Кво: не принесе переваги;

2) добровільна схема страхування патентних позовів: більшість великих страховиків виступають проти будь-якої схеми, окрім добровільного страхування. Така схема теоретично можлива, але для того, щоб уникнути несприятливого відбору, патентовласник зобов'язаний застрахувати всі свої нові патенти з моменту їх створення і схема повинна мати широке поширення, щоб уникнути технічного ризику з самого початку. Жоден страховик не вірив в таке добровільне страхування на даному етапі. Державне страхування вважалось добровільною схемою;

3) обов'язкова програма страхування, в яку будуть включені всі нові європейські або патенти Європейсько-го економічного співтовариства: може принести економічні вигоди.

Отже, були сформовані основні висновки: патентовласники готові застрахувати свої патенти за умови, якщо премія та умови будуть прийнятними; ринок страхування патентних позовів нині дуже малий і слабкий, ризики вступу для страховальників перевищують потенційні вигоди, відтак мала кількість страховальників є зацікавленою; без примусу в даний час схема не має шансів на успіх, хоча можна повернутися до добровільної схеми пізніше, коли схема стане загально визнаною; лише обов'язкова до виконання схема може отримати

економічні і технічні переваги для ЄС і окремих патентів, які будуть з'являтися в результаті широкого розповсюдження схеми страхування патентних позовів.

На нашу думку, необхідність запровадження обов'язкової системи страхування очевидна, проте, необхідно

запровадити таку схему страхування, за якою б патентовласник міг самостійно обрати програму страхування, яка була б для нього максимально вигідна. Основні види полісів страхування ІВ подано у таблиці 3.

Таблиця 3. Головні види полісів страхування інтелектуальної власності*

Види полісів страхування ІВ	Покриття відповідних витрат
Поліс захисту та компенсації першої сторони (First Party IP Coverage)	Покриваються прямі фінансові втрати страхувальника при виникненні ризику зниження його фінансової платоспроможності через порушення третьою стороною прав на ОПІВ, що належать страхувальникові
Поліс страхування витрат на усунення порушення права ІВ (Abatement Coverage)	Покриває страхувальнику судові переслідування сторони, яка неналежним чином використовує її права інтелектуальної власності. Страхувальникові відшкодовуються витрати, пов'язані з захистом його порушених прав
Поліс страхування витрат із захисту ОПІВ (Defence coverage)	Передбачає покриття на випадок пред'явлення позовів страхувальнику з боку інших правовласників. Відшкодування збитків, які виникли в результаті пред'явлення позову страхувальнику у зв'язку з передбачуваним порушенням ним патентних прав, що належать третім особам.

*Джерело: Складено авторами на основі [14; 15; 16].

Провідні зарубіжні спеціалісти в галузі страхування зазначають, що страхування здійснюється, коли ймовірність страхового випадку може бути оцінена та існують визначені фінансові гарантії зі сторони страховика в компенсації збитку. Потенційний ризик має бути охарактеризований деякою вірогідністю його настання, що базується на фактичних статистичних даних попереднього досвіду. Відсутність таких даних може ускладнити чи унеможливити оцінку ймовірності настання страхового випадку в майбутньому і можливих від нього фінансових наслідків, що не дозволить або ускладнить розрахунок тарифів [9, с. 28]. Фонд державного майна України 25.06.2008 видав Наказ Про затвердження методики оцінки майнових прав оцінки інтелектуальної власності, в якому зазначено, що:

при визначенні ринкової вартості майнових прав інтелектуальної власності слід враховувати:

- нематеріальний, унікальний характер об'єкта оцінки;
- фактичне використання ОПІВ, майнові права на який оцінюються;
- можливі галузі та сфери його використання, найбільш вірогідну ємність і частку, яку він може займати на ринку, витрати на виробництво і реалізацію продукції, що виготовляється з використанням ОПІВ, об'єм і структуру інвестицій, необхідних для освоєння і використання ОПІВ у тій або іншій галузі чи сфері діяльності;
- ризики освоєння і використання ОПІВ у різних галузях чи сферах діяльності, зокрема ризики недосягнення технічних, економічних і екологічних показників, ризики недоброчесної конкуренції та інші;
- стадії розробки і освоєння ОПІВ;
- можливість отримання і ступінь правової охорони;
- обсяг переданих прав та інші умови договорів про створення за замовленням і використання ОПІВ та інших договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти;
- розмір та умови виплати винагороди за використання ОПІВ;
- інші чинники, що мають суттєвий вплив на вартість майнових прав інтелектуальної власності.

У зазначеному наказі запропоновано 7 методів оцінки майнових прав інтелектуальної власності, кожен з яких має як свої переваги, так і недоліки, а це свідчить про невизначеність і неможливість застосування одного або двох методів для оцінки всіх ОПІВ. Водночас, оцінка вартості об'єктів нематеріальних активів ще й регламентується у Положенні про бухгалтерський облік 8 "Нематеріальні активи" (П(с)БО 8), згідно з яким визна-

чення вартості об'єкта нематеріальних активів залежить від шляху надходження певного активу на підприємство. Так, досить цікава ситуація виникає з визначенням вартості нематеріального активу, отриманого в результаті обміну на подібний актив [17]. Порівнявши залишкову (далі ЗВп) і справедливу вартість (далі СВп) переданого, ми зупиняємося на справедливій вартості отриманого (далі СВо), і яку різницю, (ЗВп-СВп) або (СПо-ЗВп) слід включити до фінансового результату? Досить легко і без плутанини визначена вартість отриманого активу в результаті обміну нормами МСФЗ 38: незалежно від виду обміну, первісна вартість отриманого активу дорівнює справедливій вартості переданого або отриманого (якщо справедлива вартість отриманого є більш очевидною), або – балансовій вартості переданого активу, у випадку неможливості визначити справедливу вартість активу [МСФО]. На думку авторів, слід внести корективи до норм П(с)БО 8 саме у цьому питанні та чіткіше сформулювати порядок визначення вартості активу в результаті обміну на подібний актив: первісна вартість нематеріального активу, придбаного в результаті обміну на подібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого чи отриманого об'єкта (якщо справедлива вартість отриманого є очевиднішою) з включенням різниці між справедливою і залишковою вартістю до фінансового результату або залишкової вартості переданого активу у випадку неможливості визначити справедливу вартість [18].

Нині вартісне оцінювання об'єктів інтелектуальної власності є складною проблемою, яка не має однозначного вирішення, оскільки ОПІВ нематеріальні за своєю сутністю, їхню вартість неможливо визначити за допомогою традиційного інструментарію; не всі інтелектуальні блага піддаються безпосередньому ринковому оцінюванню; не існує (і не може бути) єдиної загальноприйнятої, уніфікованої методики оцінювання об'єктів інтелектуальної власності у зв'язку з оригінальністю та неповторністю інтелектуальних продуктів та умов їх використання окремими суб'єктами господарювання; динаміка вартості ІВ не підпорядковується закономірності, є індивідуальною для кожного конкретного її об'єкта, оскільки інновації не стільки йдуть за ринковою кон'юнктурою, скільки визначають її зміни [19].

Отже, пошук єдиної методики оцінки ОПІВ як складової інтелектуального капіталу є доволі складним. Відтак методика може спиратись лише на конкретні цілі оцінки з урахуванням особливостей конкретних ОПІВ. В Україні поки що відсутня єдина методика оцінки ІВ, відтак ні страхову суму, ні страхову премію за об'єктом

страхування визначити неможливо, що унеможливило запровадження цілісного механізму страхування ІВ у вітчизняній практиці.

Висновки. Сучасний стан світової економіки свідчить, що рівень розвитку і динамізм інноваційної сфери – науки, нових технологій, наукоємних галузей і нових компаній, які комерціалізують ОПІВ, забезпечують основу стабільного економічного зростання. У світі усталеною є тенденція до збільшення кількості винаходів та активізації їх введення до господарського і комерційного обігу, водночас суб'єкти господарювання та держава несуть значні збитки від незаконного використання належних їм ОПІВ, юридичний захист не завжди забезпечує інтереси учасників. Відсутність адекватного механізму захисту прав на ІВ робить економічно невигідним її створення. Досвід провідних країн світу свідчить, що посилення заходів контролю і покарань не дає очікуваного ефекту. В умовах ринку на перший план виходять методи економічного захисту, одним з яких є страхування. Страхування інтелектуальної власності стає новою потужною галуззю ринку страхових послуг, що привертає неабиякий інтерес і потребує ґрунтовного аналізу та вивчення всіх переваг і недоліків для запровадження в українській практиці страхування ІВ.

Напрямами подальших досліджень є удосконалення методів оцінки ОПІВ та їх адаптація до практичного застосування для страхування ІВ в Україні.

Список використаної літератури

1. Economic statistics on high tech sectors [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained. – Назва з екрана.
2. Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 року № 85/96 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85>. – Назва з екрана.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>;
4. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України "Про затвердження Тимчасової методики визначення очікуваних збитків від забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів" від 15 травня 2001 року №181 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0474-01>. – Назва з екрана.

О. Жилинская, канд. экон. наук, доц.,
А. Викулова, асп.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

СТРАХОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ: МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье проанализировано современную практику страхования интеллектуальной собственности ведущих стран мира, определены особенности толкования термина "страхование" нормативно-правовыми актами Украины, показана взаимосвязь имущественного интереса, риск-менеджмента и страхования. Раскрыта система экономических взаимоотношений, связанных с созданием, использованием и охраной объектов интеллектуальной собственности (ОИС) и сопровождающими рисками, которые обусловлены их использованием. Выявлены основные проблемы внедрения механизма страхования интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: страхование; объекты права интеллектуальной собственности; имущественный интерес; страхование интеллектуальной собственности; риск-менеджмент.

O. Zhylynska, PhD in Economics, Associate Professor,
A. Vikulova, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INTELLECTUAL PROPERTY INSURANCE: GLOBAL TRENDS AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The paper revealed that in addition to business risks inherent in any investment project, a modern and innovative company is also subject to the specific types of risks that occur at all stages of the creation and use of IPR. Efficient economy, which is based on the use of the accumulated information and knowledge, makes special demands on storage assets that constitute its basis.

Keywords: insurance; intellectual property rights; property interest; insurance intellectual property; risk management.

5. Правила добровільного страхування транспортних засобів від 25 березня 1997 року № 19-1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart83/inx83526.htm>. – Назва з екрана.

6. Класифікація інституційних секторів економіки України від 18 квітня 2005 р. № 96 181 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://uazakon.com/document/fpart48/idx48677.htm>

7. Базилевич В.Д. Страхування : підруч. / В.Д. Базилевич. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.

8. Осадець С.С. Страхування : підруч. / С.С. Осадець. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.

9. Цыганов А.А. Основы страхования интеллектуальной собственности / А.А. Цыганов. – М. : Анкил, 2006. – 136 с.

10. Sony ordered to pay \$90.7 million in patent case [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://txstage.ny.atl.publicus.com/article/20050329/NEWS>. – Назва з екрана.

11. Patent Wars: Samsung lost a lawsuit against Apple [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://korrespondent.net/business>. – Назва з екрана.

12. Margiano Richard D. Cost and duration of patent litigation [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.managingip.com/Article/2089405/Cost-and-duration-of-patent-litigation.html>. – Назва з екрана.

13. Patent Litigation Insurance. Final report. CJA Consultants Ltd European Policy Advisers Britain and Brussels. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ec.europa.eu/internal_market/indprop/docs/patent/studies/pli_report_en.pdf – Назва з екрана.

14. Intellectual Property First Party Insurance [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.twincitygroup.com/mc-member/IP_First_Party_Coverage.pdf – Назва з екрана.

15. General Liability Insurance Including Products Liability Insurance For Manufacturers, Distributors, Installers, Importers, And Sellers Of Products. Save Up To 38%! [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.products-liability-insurance.com/intellectual-property-coverage.php> – Назва з екрана.

16. Reimbursement Coverage Reimburses you for your legal expenses when you must defend yourself against intellectual property (IP) infringement lawsuits [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.products-liability-insurance.com/infringement-defense-summary.php> – Назва з екрана.

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

18. Сизоненко О. Шлях надходження і метод оцінки нематеріальних активів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/Portal/Soc_gum/Menedzhment/2008_10/sison.htm. – Назва з екрана.

19. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність / В.Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 431с.

Надійшла до редколегії 24.12.14